

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiilo jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 12— K
pol leta 6—
četrt leta 3—
posamezna številka po 30 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 40 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštne šte 30 K.

Telefon uredništva
št. 118.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 50 vin.
. dvakrat . . . 40
. trikrat . . . 30
za nadaljnja uvrčenja od petit-vrste po 20 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštne.

Učitelji-prostovoljci.

Višji šolski svet obvešča z odlokom z dne 9. t. m., št. 349, vse okrajne in mestne šolske svete v območju Narodne vlade SHS v Ljubljani:

Z ozirom na veliko nevarnost, ki se v njej nahaja na mejah ogrožena domovina, nima višji šolski svet nič proti temu, če se tudi nekateri učitelji priglase v obrambo domovine za člane prostovoljne legije. V interesu šole in mladine pa velja za pogoj, da se zaradi tega pouk na nobeni šoli ne prekine. Namesto učiteljev prostovoljnih legionarjev naj se nastavljajo nadomestne učne osebe; če pa teh ni na razpolago, naj pouk — čeprav v nekoliko skrčeni meri — oskrbujejo na skalah preostali učitelji in učiteljice.

Pripomni je, da veljajo glede službenih prejemkov tistih učiteljev, ki se priglase za prostovoljno vojaško službo, ista določila kot doslej za mobilizirane rezervnike in črnovojnike.

Poročila o učiteljih, ki bodo odhajali v vojaško službovanje, ter o njihovem nadomestovanju v šolski službi, je točno predlagati višjemu šolskemu svetu.

Kulturni socializem.

Nous sommes ici par la volonté du peuple!
(Mi smo tukaj po volji naroda).

Mirabeau, 23. junija 1789.
Le principe de toute souveraineté réside essentiellement dans la nation; nul corps, nul individu ne peut exercer d'autorité qui n'en émane expressément.
(Princip vsake suverenitete se po bistvu nahaja v narodu; nobena korporacija, nobena oseba ne more izvrševati avtoritete, ki določeno ne izvira iz njega).

Déclaration des droits de l'homme, article III., 1789.
(Deklaracija človeških pravic).

I.

Vsak normalen in pošten človek je socialist.

Sveda — s tem se nikakor ni rečeno, da mora biti vsak socialist tudi marksist ali socialen demokrat, priznavalec delavske diktature in rdečega terorja.

Da pa ne bo prepira, se moramo najprej svobodno dogovoriti in sporazumeti o pojmu socializma na podlagi ideogenetike, na podlagi objektivnega dejstva, da je vsak pojem sodrudno (socialno) rastoča, nastojna in razvojna količina. Tako moramo tudi pri pojmu socializma že naprej pričakovati, da ni od večnosti dana gotovina (gotova stvar), ampak rastlina v najširšem pomenu besede, torej rastoča stvar. Kakor pa je pojem socializma do danes raste in se razvijal v sodrudnem delu različnih mislecev, tako si tudi mi ne smemo domišljevati, da ga morda mi definitivno za vso bodočnost dogotovimo. Mi kratkožive človeške rastline že davno, davno razpademo in strohimo, a rastlina socializma bo še dalje rasla in se razvijala s prvotno svežostjo in močjo.

Sedaj šele, ko smo se postavili na pošteno in objektivno stališče ideogenetike, smemo vprašati: Kaj je socializem?

Besedo socializem beremo prvič v francoski knjigi »Trois discours« (trije razgovori), ki jo je napisal leta 1832. črkostavec Pierre Leroux.

Leta 1836. so si nadedi Owenovi pristaši na Angleškem ime socialisti.

Leta 1848. je podal francoski anarhist Proudhon pred sodiščem sledečo definicijo: Socializem je vsako stremiljenje po amelioraciji (izboljšanju) družbe.

Leta 1853. je Louis Reybaud razširil in spravlil v splošno rabo besedo »socializem« s svojim »Dictionnaire de l'économie politique«.

Ker nočemo napisati danes ideogenetične monografije o pojmu socializma, ni potrebno, da bi navedli vse citate in definicije, ki so jih do danes objavili znanstveniki in praktiki socializma.

Poglejmo temveč vase in vprašajmo, kako se kaže socializem v luči našega lastnega razuma in izkustva?

In tu nahajamo dvoje danih dejstev: 1. pri rastlini, živali in človeku vidimo, da se pričinja razvoj navadno iz ene oplojene celice. Od dne do dne lahko zasledujemo, kako raste iz enotne celice kompliciran organizem, kako neobgleni in neokretni otrok le počasi razvija svoje sposobnosti in spretnosti. Isti prizor se nam odgrne, če vržemo pogled preko vse človeške zgodovine, iz malih začetkov in preko ovinkov in umikov nastaja človeška kultura; vsak organizem je v začetku nepopoln ter se počasi izpopolnjuje in prisposablja obližju (milieu), polagoma se takorekoč racionalizira v rastoči harmoniji in medsebojnosti. Človek je stoterna nepopolnost in omejenost. Povsod se kaže smer iz nepopolnosti proti vedno večji popolnosti, iz iracionalizma proti racionalizmu. Princip tvarno-dušne medsebojnosti sodi med najvažnejša objektivna dejstva: materija vpliva na oblikovanje duha in nasprotno, v tej neločljivi medsebojnosti raste zmagovita moč duha nad materijo. Niti radikalni empirizem niti radikalni racionalizem ne trdita prav, oba sta le logična refleksa enostranske analitične vzgoje duha. Pretekla doba je vzgajala našo pozornost v enostranski funkciji analize, centrifugalnosti, separatizma in razrednega boja. Človeška pozornost se je začela razvijati v nasprotni smeri, človeški duh postaja sintetičen in solidaren, to se pravi tudi etičen, bliža se historična faza sodrudno elektivne sinteze in etike. Vse napoveduje, da se opremi 20. vek s signaturo etike. V svetovni vojni je privrel velik etičen tok na površino ljudske pozornosti, sedaj se pripravlja, da potegne vse človeštvo za seboj. Kakor se je že prirodoslovje osvobodilo iz diktature filozofije, tako se emancipira tudi moderna etika kot filozofiji enakopravna, samostojna znanstvena disciplina. Samostojna in svobodna etika si ustvari lastno pedagoško organizacijo, samostojno bo vzgajala človeštvo po imanentnih zakonih praktične psihologije in kulturne zgodovine.

Drugo dejstvo: prvotna neskladnost, nepopolnost je kriva vsega človeškega dušnega in telesnega trpljenja. Strašno in splošno je dejstvo človeškega trpljenja. Ob zaznavanju trpljenja opažamo v sebi čudovito dejstvo psihološke indukcije, simpatije: če vidim trpeti sočloveka, se ponovi tudi v meni po neki vzporednosti, nalezljivosti, sočutnosti njegova bolečina. Rešiti se hočem te inducirane, sočutne bolečine s tem, da priskočim bližnjiku na pomoč in ga rešim iz trpečega položaja. Njegova rešitev je potem tudi moja rešitev. Vse to se vrši v meni prirojeno, avtomatično, brez vsake šole in vaje, brez vsakega logičnega razmotrivanja. Čuvstvo usmiljenja (simpatije) in nagon pomoči je človeku prirojeno. Po svobodnem dogovoru hočemo imenovati ta znameniti, plemeniti in splošni nagon pomoči — »socialni nagon«.

Socialni nagon je dano, vsakemu zdravemu, normalnemu človeku prirojeno dejstvo. Posebe naglašamo: zdravemu in

normalnemu človeku, zakaj diferencialna psihologija in psihopatologija učita, da ni socialni nagon pri vseh ljudeh enako razvit, da je sposoben stopnjevanja od komaj tleče iskric do katastrofalne strasti etičnih reformatorjev, da vpliva na njega udejstvovanje tudi značaj, vzgoja in hipna dušna pripravljenost. Nerazvitost ali degeneracija socialnega nagona nam predstavlja posebno dušno bolezen (moral insanity). Take osebe (psihopati) se odlikujejo z brezobzirnim in brezsrčnim egoizmom, psihopati (herostratske, neronske nature) naravnost uživajo in se naslajajo ob trpljenju živali, človeka ali ljudstva (sadizem).

Vsako teoretično (miselno) in praktično (organizatorično) udejstvovanje socialnega nagona imenujemo socializem.

Socialni nagon nas kliče na pomoč v vseh mogočih težavah življenja, v dušnih in telesnih. Če vidimo, da se je pripetila komu nesreča zaradi nevednosti, nas žene socialni nagon, da ga poučimo in obvarujemo tako prihodnje nesreče. Nevednost je največja človeška nesreča. V prvi vrsti nas torej sili socialni nagon, nevednim pomagati in jih rešiti iz nesreče neznanja in nepoučenosti. Enako nas poziva socialni nagon na pomoč v politički (brezpravnoti), v gospodarski (glad in pomanjkanje) in zdravstveni (bolezen) sriski bližnjika. Naš socializem se torej praktično udejstvuje v štirih glavnih smereh naše kulture: 1. prosvetni socializem preganja temo nevednosti; 2. političko-etični socializem se bori za enakopravnost vseh ljudi; 3. gospodarski socializem zahteva pravično razdelitev gospodarskih dobrin, pravično razdelitev dela in imetja; 4. higijenični socializem (socialna higijena, logenika) skrbi za ljudsko zdravje.

Socialni nagon (čuvstvo usmiljenja in nagon pomoči) je prvotno, čeprav morda na gotov krog omejeno dejstvo, ki se pa uveljavlja pod vplivom razuma in vzgoje v vedno širših krogih. V tem oziru stojimo na stališču kritičnega voluntarizma, tiste psihološke teorije, ki smatra poleg razuma tudi čuvstva z nagoni za motorično silo, posebno v prirodnem človeku brez vzgoje. V tem primeru razvija razum svojo logiko šele sekundarno, pod pritiskom in vodstvom tistega čuvstva ali nagona, ki ga izproži zunanji ali notranji dogodek, na priliko: nenaden ropot pod oknom zbudi otroka ponoči. Kako reagira otrok? Po vzgoji, dušni pripravljenosti, po čuvstvu, s katerim odgovori duša na nenadni vtisk. Praznoverno vzgojen otrok se prestraši, čuvstvo strahu mu zdrami v fantaziji predstave strahov in duhov. Razumno vzgojen otrok previdno, pogumno vstane in pokliče starše, čuvstvo poguma in vaja v razsodnosti mu obudi predstavo tatov. Ako je zaspal otrok v pričakovanju ljubega očeta, veselo poskoči in steče ropotu naproti, ropot mu ukreše v domišljiji živahno predstavo: Oče je prišel!

Ta analiza psihološkega efekta nam odkriva njega sestavljenost iz dveh činiteljev, iz objektivnega dejstva (fakta) in subjektivne interpretacije (razlage), ter pomeni velik napredek metodičnega mišljenja. Faktizem pripada izključna naloga, ugotoviti dejstvo (fakt) in njega objektivne korelacije z natančnim popisom in poizkusom brez ozira na tradicionalno teorijo in razlago. Faktizem tvori jedro in podlago prave znanosti, podaja brez predsodka objektivne fakte (dejstva) stroke. Potem šele pride na vrsto drugi del znanstvene naloge: interpretizem razlaga dejstva.

Doslej je obračala znanost preveč pozornosti na interpretizem, da, v gotovih sistemih se je subjektivni interpretizem tako despotično razpasel, da je predpisoval objektivnim dejstvom obliko, mojstril prirodo, da je dosledno preziral in tajil vsa konvencionalni interpretaciji nasprotujoča dejstva.

Tako smemo a priori pričakovati, da se je tudi socialni nagon različno javljal v različnih osebah, da je v različnih oblikah nastopala objektivacija socializma zaradi subjektivnega interpretizma. Po različnem temperamentu, vzgoji in dušni pripravljenosti obuja socialni nagon različne predstave v fantaziji in si različno razlaga svoj obseg in pomen: drugače si ga tolmači kapitalist nego delavec, drugače duhovnik nego prirodoslovec, drugače militarist nego filozof. In res, če pregledamo zgodovino socializma od grških filozofov do danes, zapazimo pisano množico najrazličnejših struj socializma.

Po psihološki in zgodovinski analizi torej ugotavljamo dejstvo, da izvira idealna tendenca socializma iz istega socialnega nagona, da pa določa konkretno obliko sredstvo (oseba, narod, čas), s čigar pomočjo se hoče tendenca realizirati. Pri tem pa si ne smemo razlagati razmerja različnih socialističnih struj po kratkovidnem principu protislovja, nespravnega antagonizma, ki vidi zadnji smoter vsakega boja v popolnem uničenju nasprotnika. Filozofija boja v zgodovini in politiki uči nasprotno: zadnji smoter vsakega boja je kompromis, harmonična sinteza nasprotujočih si elementov v tisti tekmovalni igri, ki jo imenujemo z neprimerno besedo »boj«. Beseda boj znači samo proces harmonizacije, medsebojne akomodacije v kompleksu diferentnih sil. Tudi v kemičnem in fizikalnem boju elementov ni uničenja po zakonu ohranitve materije in energije. Vsako protislovje tvori le fazo v psihološkem troritmu teze, antiteze in sinteze, po njem se razvija tudi spoznavanje, resnica in vsaka ideja. Vse struje kake ideje tvorijo le skupino sodrudnih činiteljev, ki se v rastoči, vedno širši in globlji sintezi harmonično družijo po principu psihološkega troritma. Vsaka na videz še tako nasprotujoča in sovražna struja pospeši rast ideje in znači integralno fazo te rasti. To spoznanje o razvoju resnice nas dviga v objektivno, nepristransko višino, v kateri nas ne moti in bega nikak afekt osebne aspiracije ali antipatije, iz katere hladno in pravično presojanje tudi vse socialne struje in jih vpregamo v skupni jarem socializma. Kjer socialist nima lastne, močne organizacije, tam ga dosledno pojmovanje razvojnega troritma naravnost sili, da prizna nasprotno strujo kot dano, potrebno fazo in da v vstopom v opozicionalno krilo antiteze zavedno pospeši pripravljajočo se sintezo.

Tako posebno strujo socializma je razvil tudi največji in najzaslužnejši socialist Karel Marx (1818 — 1883).

Marsikatera pozorna bralka ali bralec obstane in se zamisli pri tem slavem imenu: vse je resnično, v normalnem človeku deluje socialni nagon, ki se v praktičnem življenju udejstvuje v različnih strujah in oblikah, različno po osebi, plemenu in času. Jasno je tudi, da ne more biti marksizem zadnja in definitivna formulacija socializma, ampak le enakopravna struja med drugimi strujami. Zakaj ga pa potem nekateri listi in socialisti tako dogmatično branijo, zakaj zamenjajo pojma socializma in marksizma, pojem socialista in industrialnega proletarca, pojem socialne demokracije, ki jo je usta-

novil leta 1840. Francoz L. Blanc, in takozvanega znanstvenega socializma?

Iz dveh vzrokov: 1. Zaradi nemške kulturne hegemonije. V zadnjih desetletjih se je razvijala naša dušnost na vsakem polju pod imperijem nemškega duha, vse kulturne ideje so prodirale k nam skozi nemsko prizmo, nemski brutalni »tirrengeist« je zaslužil tudi slovensko hlapčevsko dušo in jo zazibal v usodno lupnozo, da ni videla in susala, kaj se godi in pripravljajo pri drugih velikih kulturnih sosedih. 2. Zaradi tiste moderne filozofije, ki se vedno uporablja dialektiko kot splošno priznano, legitimno metodo. Grški filozof Aristoteles je po vzoru sonstov obdelal v svojem sistemu tudi posebno znanost »topike«, navodilo govorniku, kako z zvijačnimi krivosklepi in s slepino sugestijo igraje dokaže resničnost vsake poljubne trditve, oziroma kako ovrže in osramoti vsakega nasprotnika v javni diskusiji. Glavna vzgojna predmeta grške mladine sta bili gimnastika in retorika. Gimnastika je vezbala mladega Grka tudi v rokoborbi in umetnosti, po kateri vrže slabši boric s spretnimi prijemi in izpodnošaji, torej z zvijačo, jačjega tekmeča. Po nekaki analogiji se je ista zvijačna umetnost v obliki topike vtihotapila tudi v retoriko, v znanost besednega boja. In Hermes (Merkur), bog zvijačnih grških trgovcev in tatov, je bil istočasno tudi bog borilcev in govornikov. S posebno vneto je prevzela Aristotelovo topiko srednjeveška sholastika pod imenom »dialektike«; vsaka sholastična logika je obsegala posebno in temeljito poglavje »de methodo disputandi« in podajala v sistematičnem redu »regulae technicae«.

Moderna šola je sicer črtala iz učnega vzporeda predmet »topike« (dialektike), zato se je pa ta tem bohotneje razpasla pod površino javne pozornosti in prepregla vse stroke človeškega delovanja. Dialektike se poslužuje advokat, demagog, trgovec itd. Dialektična navada nam je prešla tako v meso in kri, da se je niti več ne zavedamo. Osobito filozofi zamajajo z veliko žlico iz dialektike tam, kjer jim pretrgajo ozko vrsto objektivnih dejstev (faktor) široke vrzeli spoznanja. Z dialektično spretnostjo premosti filozof sugestivno omamljenemu občinstvu vsak prepad in mu s paradoksnim presenetljivostjo potvori, spači vsako dejstvo.

Etična zavest ljudstva še ni tako napredovala, da bi se zgražala nad uporabo dialektike kakor nad uporabo drugih, dandanes splošno zavrženih metod (laž, tatvina, umor).

In samo ta splošna filozofska toleranca v dialektiki je kriva, da se je zakotila v pojmovanju marksizma tista zmešnjava pojmov. Veliko krivico delajo Marxu in njegovim učencem tisti nasprotniki, ki jim očitajo premišljeno in spekulativno zamenjavanje pojmov.

Kot pošten in znanstveni socialisti tudi nikoli ne smemo trpeti, da bi si kaka struja lastila ime »socializma« kat' exochén, ali celo naslov znanstvenega socializma, ker bi s tem le oslabili splošno priljučno silo socializma in zmanjšali pomen prirojenega socialnega nagona. Taka uzurpacija partis pro toto bi samo ponižala socializem v enostranski privilegij, v enostransko sposobnost omejene struje, ki ne bi mogla nikoli združiti celokupnega človeštva. Če pa je socialni nagon splošna sposobnost vsega človeštva, je tudi socializem splošna tendenca, skupna vsemu človeštvu in neodvisna od vsake struje. Samo na podlagi te splošno prirojene skupnosti si odpre socializem zmagovito pot v vsako človeško srce, samo na podlagi te splošno prirojene tendence smemo reči, da je vsak normalen in pošten človek socialist.

Ideogenetična analiza socializma je pokazala prvotnost in prirojenost socialnega nagona. Vsako stremeljenje po udeleževanju tega nagona imenujemo socializem. Vsak človek, ki čuti socialni nagon in pod njega silo zavedno stremi po izboljšanju družabnih razmer, se imenuje socialist. Doslej se je razvijal socializem enostransko po strujah, n. pr. Krščanski, narodni, državni socializem, komunizem, anarhizem, boljševidem, sindikalizem, socialni demokratizem itd. Tako posebno strujo socializma nam predstavlja tudi marksizem.

S porazom nemškega orožja je padla tudi hegemonija nemškega duha, in prišel je čas, da se osvobodimo v vsakem oziru enostranskega nemškega vpliva. S politiško svobodo je prišla tudi svoboda misli, pravica miselne in spoznavne samoodločbe. Minila je doba politiškega in kulturnega hlapčevanja. Ob vsem spoštovanju in priznanju velikih Marxovih zaslug in ob vsem uvaževanju marksizma kot realnega činitelja svetovne moči vidimo Slovenci v svoji novi in mladi svobodi, da je Marxov socialistični sistem le enakopravna struja med drugimi strujami so-

cializma in da se kot taka sme imenovati samo — marksizem ali nemški socializem.

Spomenica

učiteljstva sežanskega okraja blagorodnemu gospodu civilnemu komisarju v Sežani.

Smatramo kot oportuno, da uporabimo prvo priliko našega srečanja za ugotovitev nekaterih temeljnih obrisov svojega naziranja.

Nam učiteljem je kot vzgojevalcem ljudstva najvišje načelo: resnica! Smatramo za zadevo svoje časti in vesti, da jo povemo danes na mestu, kjer se mora slišati.

Mi slovenski učitelji spoštujemo Italijo, zemljo Dantejevo, mater vseh lepih umetnosti, jako visoko. Vedno smo spremljali njeno junaško borbo za svobodo z odkritosrčnimi simpatijami. Načelni nasprotniki pa smo militarizmu in imperializmu, ker vemo, da sta to ne le uničevalca vsega našega dela, temveč tudi vsake kulture in človečnosti. Dolga leta smo se idejno borili proti obema ter smo s svojim fakcijskim delom polagoma razrili temelj, ki je na njem slonela avstrijska država. Bila nam je to civilizatorna dolžnost kot intelektualca v ljudstvu ter obenem narodna dolžnost, da dosežemo toliko zaželjeno svobodo. To naše neumorno delo je pripomoglo istočasno, da je tudi Italija osvobodila lastne sinove, ki so vzdihovali pod avstrijskim jarmom. Tudi to dejstvo nas navdaja z iskrenim veseljem in zadoščanjem.

Toda istočasno s osvobojenjem svojih sinov je okupirala Italija tudi našo zemljo. Že tekom vojne nam je ponujala Avstrija narodno avtonomijo, kar bi bil brezdvomno velik korak dalje na potu za našo popolno prostost. Toda odklonili smo ponudbo; bilo nam je premalo. Zdaj nam Italija ponuja enako svobodo, kakršno smo še pred nedavnim časom z ogorčenjem odklonili kot insinucijo. Samo eno poznamo, in to je samoodločba narodov! Zaradi tega načela mora vstati iz razvalin stare Evrope nova človeška družba. Na podlagi tega principa je položilo učiteljstvo sežanskega okraja, ki je izključno slovensko, svojo zaobljubo jugoslovanski vladi, še preden se je izvršila italijanska okupacija. Ta zaobljuba nas veže.

V našem zadržanju nas vodijo in utrujejo tudi še drugi, zlasti materialni razlogi. Gospodarska blaginja je eden izmed najvišjih smotrov vsake države.

Trdno smo prepričani, da se bosta morali v bodočnosti Jugoslavija in Italija gospodarsko dopolnjevati. Iz tega dejstva sklepamo z gotovostjo, da bo mogoče trajen in plodonosen sporazum obeh imenovanih držav, sloneč na temelju pravičnosti in koncilijantnosti ter izključujoč vsako nasilstvo. Tak sporazum si želimo toliko bolj, ker bo odgovarjal etično-politiškemu naziranju, ki se je rodil iz rek nedolžno prelite krvi in iz razvalin predvojne evropske družbe.

Usoda naše zemlje nas ne skrbi. Zaupamo v moč naših načel. Plebiscit se je pri nas že davno izvršil. Zato lahko izjavljamo, da ostane naše ljudstvo mirno in zaupajoče, kakor se spodobi kulturnemu narodu. Nismo ga hujskali, ko so prišle v našo deželo italijanske čete. Naš narod je politiško šolan, pozna svoje interese in ne rabi učiteljev kot politiških voditeljev. Merodajni činitelji pa naj ne pozabijo, da bi bilo vsako nasilstvo nad njim v nesrečo njemu samemu kakor tudi Italiji, domovini nesmrtnega Silva Pellica.

Zato ne moremo verjeti, da bi Italija svojo veliko tradicijo borbe za osvoboditve omadeževala s tem, da bi v trenutku, ko je sama dosegla ideal narodnega ujedinitvenja, hotela zaslužiti narod, ki po vseh svojih kulturnih in gospodarskih težnjah gravitira v zedinjeno kraljestvo Slovencev, Hrvatov in Srbov.

Kar se tiče današnjega internacionalnega našega položaja, je resnica ta, da nosi na sebi pečat provizorija. Šele mirni kongres more odločiti končno veljavno našo usodo za bodočnost. Iz značaja tega provizorija pa izhaja, da bi bila vsaka definitivno mišljena odredba okupacijske oblasti preuranjena in zato le v škodo dobrim odnosom obeh narodov. Zato izjavljamo, da bomo vršili v teh prehodnih dneh svojo dolžnost zvesto in pošteno kot doslej po načelih moderne pedagogike ter lojalno nasproti okupacijski avtoriteti, da pa ne moremo postaviti svojih moči v službo kakih protizgojlovnih tendenc.

Pričakujemo, da vzame okupacijska avtoriteta to našo izjavo lojalno na znanje.

Učiteljstvo sežanskega politiškega okraja. Podpisi.

To, močatost in zavednost izpričujejo spomenico, je odposlanstvo učiteljstva sežanskega polit. okraja izročilo dne 2. t. m. v roke civilnemu komisarju v Sežani. Ta je obljubil, da sporoči spomenico svoji višji oblasti. Do danes ni še nebenega odgovora.

Višji šolski svet in — dr. Opeka!

R. 10. I. 1919

Tovariš urednik! Povejte nam enkrat svoje misli odkritosrčno o razmerju med višjim šolskim svetom in dr. Opeko! Kaj more biti vendar vzrok, da se drži Narodna vlada SHS v Ljubljani, oziroma višji šolski svet tako krčevito tega slovenskega Stürgkha v osebi dr. Opeke? Kar je zakrivil opetovano samo nasproti spoštovanemu tovarišu Potokarju v Dragatušu vpije do neba po zadoščanju, a višji šolski svet ima tega nadzornika še v svoji sredi! Se li identificira višji šolski svet s tem skrajno neotesanim, odurnim in robatim početjem nadzornika dr. Opeke? Ako da, potem pokaže, da ne manjka samo Opeki, temveč večini članov višjega šolskega sveta še mnogo, mnogo pedagoške izobrazbe. Ako ne, potem je skrajni čas, da Narodna vlada odstavi tega nadteža od nadzorništva. Ali misli Narodna vlada postaviti slovensko učiteljstvo na poizkušnjo, da spozna: je li med tem učiteljstvom kak Adler ali ga ni? In če se naposled le pojavi Adler med nami?! Si bo li Narodna vlada štela izsledenje tega v zaslugu? Nima li z ozirom na dr. Opeka Narodna vlada že več dovolj slave?

G. dr. Opeka! Če imate le še trohico čuta poštenosti v sebi, morate svoje nepedagoško postopanje sami spoznati. Skrajni čas je, da to spoznate in — odstopite!

Narodna vlada SHS v Ljubljani oziroma poverjeništvu za uk in bogočastje v Ljubljani! Ako nečete biti deležni sramote, ki pada iz početja dr. Opeke kot nadzornika tudi na Narodno vlado, oziroma višji šolski svet, odslovite ga kot takega in sicer takoj!

Tovariš Potokar! Bodi uverjen, da sočuvstvuje s Teboj učiteljstvo širom vse slovenske domovine! Ne obupaj! Nadzorništva dr. Opeke mora biti v kratkem konec — tako ali tako!

Zveza jugoslovanskega učiteljstva! V zadevi Potokarjevi vidiš, kake rožice vsiljuje Slovenija po svojem višjem šolskem svetu pod nos slovenskemu učiteljstvu. Ne zamudi nobenega trenutka delovati na to, da prevzame vse šolstvo (z ljudskim šolstvom vred!) skupna državna oblast v svoje področje!

Ljubitelj pravice!

Opomba uredništva: Kakšna vražja sila še vedno drži dr. Opeko na višjem šolskem svetu, v resnici ne vemo. Ali so kakšne posebne prijateljske vezi, ki se dvigajo nad interesi šolstva in učiteljstva, ali je pa zrak izza prejšnje dobe nasilja in zatiranja še vedno tako okužen, da zlomi vsako energijo — tudi tega ne vemo. A nekaj je gotovo, zakaj sicer, bi ne bilo Opeke več tam. Vse učiteljstvo je proti njemu, z njim neče imeti nobenega stika več! Na taboru »Svete vojske« prihodnje nedelje naj bi govoril tudi dr. Opeka. Tov. Čangl je izjavil, da on kot organizovan učitelj v tem primeru ne more sodelovati. Tej izjavi se je pridružil tudi g. dr. Žerjav. O tem je g. predsednik »Svete vojske« obvestil dr. Opeko, ki je odpovedal svoje predavanje. Kako je s sestavljanjem novih ljudskošolskih čitank ob sodelovanju dr. Opeke, to smo že povedali v prvi številki letošnjega letnika. Govorili smo v spomenici, govorili na zadnji seji upravnega odbora Zaveze — vse to smo sporočili g. poverjeniku, a dr. Opeka še vedno sedi na svojem stolu! Tako razmerje je nevdružno, ker mora zaradi njega zastati vse delo, v nas zrašte prepričanje, da hočejo gospodje na višjem šolskem svetu popolnoma odbiti od sebe vse učiteljstvo. To nevdružno razmerje se bo brez dvoma pokazalo tudi na sejah višjega šolskega sveta — vendar se vzlic vsemu temu nihče ne gane, in dr. Opeka je še vedno višji šolski nadzornik za ljudske šole! On edini, ki ga je vse ljudskošolsko in srednješolsko učiteljstvo brez izjeme obsodilo, naj govori še dalje v imenu teh, ki ga absolutno ne marajo! Le naj gre kamorkoli nadzorovat, pa se prepriča, da ga učitelj samega pušči v razredu, ker se od njega ne da nadzorovati nihče več, kdor ima še količkaj stanovske časti in zavednosti! Potokarju treba zadoščanja! Kar je storil Opeka njemu, to je storil nam vsem! Tak je torej položaj danes: med nami in Opeko je nepremostljiv prepad! Komur je do spevanja šolstva in do harmonije med učiteljstvom in med šolsko oblastjo — ta naj odstrani zapreko! Učiteljstvo se v

tem primeru ne vda za nobeno ceno. Aut! — aut! — To je vse, kar vemo povedati skozi okno na vse strani in na vsa ušesa! — Glede centralizacije vsega šolstva bomo storili vse, kar je v naših močeh in v močeh naše Zaveze, da se uredi. Zaupajte nam in poudarjajte to zahtevo, ki je zgolj v interesu našega šolstva, na vseh zborovanjih in konferencah! Mobilizirati moramo v ta namen vse svoje vrste!

Tržaško pismo.

TRST, 11. januarja 1919.

Pozdravljena — o, domovina moja!
Pozdravljena mi s solnčnih vrhov juga!
Zdaj vemo, ah, kako smo decu tvoja,
ko hoče nas imeti mati druga. —

Že dva meseca mi brnijo v duši ti ritmi... že dva meseca sem podoben otroku, ki so ga odtrgali od matere, ko jo je komaj našel. Rad bi ji zaklical besedo, ki je vzklik v bolečinah pričakovanja, zavnetela dehteče v solncu ljubezni — samo za en hip, kakor stoletna roža, da zopet omaline v bridkost neizpolnjenega hrepenenja... Rad bi povedal tej svoji domovini samo eno besedo, toplo in mehko, kakor so sanje vstajajočega jutra in cvetoče pomladi... a vse misli so se nekam zaježile kakor žuboreče vode na zimo zmurlih potokov... Ni je besede iz grla samo oči še govorijo in prsti trepečejo v zraku, kakor da bi hoteli nekoga objeti... A vse naokrog ni nikogar... sama praznina, mrtva, siva praznina in iz nje strmi tisoč in tisoč govorečih pogledov in trepeče milijon hrepenelih prstov... In kakor oddaleč odmeva nad vsem reifen stokajočih ritmov: »Pozdravljena — o domovina moja!«

Gospod urednik! Gotovo mi oprстите ta izliv osebnih čuvstev, ki sem ga postavil za uvod svojemu pismu, ker me poznate in veste tedaj, da ljubim poezijo nad prozo. Posebno pa, če je ta proza tako mrzla kakor trda vsakdanost, v kateri živimo dandanes mi tu doli! Vam se bo zdela ta zadeva čudna, ker živite v svetu, ki kroži sicer pod lepšim, svetlejšim solncem, a še vedno v tistih starih tirih, ki mu jih je določil Bog oče, ko ga je ustvarjal. A pri nas se je menda postavil svet na glavo, zakaj stvari, ki jih gledamo dan za dnem, so za človeka normalnih možganov v resnici čudne, jako čudne... Ne verjamete? No, dobro! Poslušajte:

Pri nas v Trstu visi sedaj na vsakem oglu s liše tabla s pompoznim napisom: Svoboda... vsaka druga tiskana beseda pomeni pri nas zopet: Svoboda... vsa usta kričijo na ves glas: Svoboda... a mi, moji bratje in sestre po duhu in jeziku, ne vidimo nikjer te »Svobode!«

Kako je ta čudni fenomen v zgodovini človeškega življenja prišel med nas, Vam je že najbrž znano iz raznih časopisnih poročil. Ne bo mi tedaj treba naštevati po kronološkem redu vseh raznih dogodkov novembra in decembra starega leta. Saj so tako majmi in brezpomembni, kakor je vsa farsa, ki se odigrava pod svobodnim solncem »izveličane« Italije. Maske-rad, shodov, vojaških pohodov, časnikarskih rac in premišljenih laži in slične komedije je pri nas dan za dnem dovolj. In tudi praznikov, pravih »narodnih« praznikov zmo pretrpeli že celo dolgo, dolgo vrsto! A Vas vse to gotovo ne zanima, ker so to pravzaprav le zunanja, skrbno prikrojena obleka, ki naj zakrije ono pravo, notranje življenje ljudstva, to je: življenje duha in misli. Izkušal Vam bom tedaj podati v naslednjem pravo sintezo tega življenja, in sicer najprej pri Italijanih, potem še pri Jugoslovanih. Najprej naj Vam podam kratko definicijo Tržačana-Italijana, substrat njegove psihe, čuvstvene in umstvene. Lahkomiselni že po svoji naravi, s temperamentom pravega južnjaka, se za kako stvar hitro navduši, a izpremeni tudi kmalu svojo misel in nazore o ravno istem, ker se ni dokopal do njih nikoli po izkušnjah ali doživetju, ampak se jih je nasrkal le iz dnevnega časopisja. In časopis, bodisi dober ali pa slab, je pri njem zadnja instanca; nezmojljivi Bog, ki vse ve in vidi. O kvaliteti tega časopisja smo se pa mi lahko sami prepričali v času pred vojno in se lahko prezričujemo i dandanes. Italija ima mnogo časopisov, velikih in malih dnevnikov, a v njih je malo zrnja, resnosti in resnice. Vse prodajajo za pristno blago, seveda z zgornostjo kramarskega Judo. Le par dnevnikov je v resnici dobrih, ki povedo čisto odkritosrčno: A je A in ni nikoli B! Če imamo pred očmi ta dejstva, potem se ne smemo čuditi, da je duševni nivo naših sosedov tako nizek, da nimajo nikoli prave, objektivne sodbe, ampak da jih navdajajo vsedkar nove misli, zdaj take, zdaj drugačne, po hipni potrebi ali pa morebiti tudi po trenutnem razpoloženju. In tak proces me-